

ԳԵՈՐԳ ԲԱՄՊՈՒՔՃՅԱՆ

(Ստամբուլ — Թուրքիա)

ՍՏԱՄԲՈՒԼԻ ՄԻ ՔԱՆԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐ

Պրն. Գեորգ Բամպուքճյանը, որ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի անշահախնդիր բարեկամներից է և պարբերաբար արժեքավոր տեղեկություններ է հաղորդում իր տեսած ձեռագրերի, հնատիպ գրքերի, հազվագյուտ թերթերի ու ամսագրերի վերաբերյալ, այս անգամ մեզ է տրամադրել Ստամբուլում եղած հայերեն ձեռագրերից հինգի համառոտ նկարագրությունները՝ հիշատակարաններով հանդերձ, որոնք և հրատարակվում են ստորև:

Գրանցից առաջինը (№ 1) Ղալաթիայի Ս. Լուսավորիչ եկեղեցու հայտնի ճաշոցն է՝ գրված 1356-ին Ղրիմի Սուրխաթ քաղաքում, հաջորդ 3-ը (№№ 2—4) Կեսարիայի եկեղեցապատկան ձեռագրերից են (Մաշտոց—1506, Շարակնոց—1547, Հայամավուրթ—1554) և այժմ գտնվում են հայոց պատրիարքարանում, իսկ վերջինը (№ 5) Սկյուտարի Ս. Խաչ եկեղեցու 1672 թվականի Շարակնոցն է, որը, ըստ հեղինակի, այլևս իր տեղում չէ:

Խմբ.

Ճ Ա Շ Ո Յ

Սուրղաթ (Ղրիմ)

ՊԵ—1356

Գրիչ՝ Խոսրով քահանա: Մաղկող՝ Առաքել քահանա, Կիրակոս երեց: Կազմող՝ Առաքել քահանա (ժաղկողը): Ստացող՝ Քրիստոսատուր կրօնավոր: Թերթ՝ թերթակալված չէ: Նյութ՝ զեղնորակ քնափր հաստ թուղթ: Մեծություն՝ 31×23: Գրություն՝ երկսյուն (24×15): Գիր՝ բոլորգիր (քնազիրը՝ սև, խորագրերը՝ կարմիր և մանրատառ): Տող՝ 31: Կազմ՝ դրոշմազարդ տախտակ: Մանրանկարչություն՝ կիսախորաններ (սկիզբը երկու և մեկական Ձատկի և Աստվածածնի վերափոխման առթիվ), լուսանցազարդեր (երբեմն նկարներ) և զարդազրեր, բոլորն էլ գունավոր, սակայն միջակ նրվեստով: Վիճակ՝ բավարար: Տե՛ր՝ [Կ. Պուխ, Ղալաթիո Ս. Լուսավորիչ եկեղեցի]:

Հ ի շ ա տ ա կ ա ր ա ն

Գրչի

Փառք... (նոր էջէ) Եւ ես՝ յեանեալ հողս, մեղապարտ Խոսրով, կոչեցեալ անուամբ և ոչ գործով ի կարգ քահանայութեան, անպարապ անձամբ ձեռնար-

կեցի ի սա՝ հրամանաւ և իշխանութեամբ վարդապետին իմոյ Մելիքսեդեկ քահանայի և ստացողի սորա Քրիստոսառուր և սրբամարտի կրանաւորի, վեհականի և ճշմարտի, որ ի կանուխ ժամանակաց հետամուտ եղեալ փափագելի տենչմամբ իւրով սիրոյ սորա, ետ գրել զսա անպիտան ձեռինս, ամենայն հոգարարձութեամբ, անհանգիստ հոգւովք երկնեալ ի քառեակ եղանակս զտիւ զգիշեր, ամենայն աւգնականութեամբ, ևս առաւել աղաթիւք և խնդրուածովք, վասն առաւել և շերմ սիրոյն իւրոյ, մանաւանդ վասն պատուելի տիազարդ հասակին, զի թերևս տեսցէ զկատարումն սորա՝ ի յիշատակ իւր առ Տէր, և ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցւոյ:

Արդ, լինամաւք խնամակալ էին, եղև զրաւ սորա, թէպէտ և անագան ի բազում դբաւսանաց աշխարհի, ի ժամանակս յոյժ անբարի, զի վասն ծովացեալ մեղաց իմոց կողմս հիւսւսական, խրատուք շարին, ի գումարի գոլով մի ամաւք, կամք մնալով անյիշաշարին և անոխակալին՝ այց առնել համայն խրայնոցս, զի մի՛ գերեալքս և վարատեալքս ի վայրս նրժղեհոթեան կրկին կոչուպտեսցուք մեղաւք մերովք:

Այժմ, աղաչեմ զամենեսեան զդասս լուսերամից, որք հանդիպիք այսմ աստուածային խրախճանութեան, յիշեսջիք ի մաքրափայլ աղաթս ձեր զփափագմամբ ստացողն սորա՝ զՔրիստոսառուր կուսակրան կրանաւոր, և զհայրն իմ՝ զՅովհաննէս զարեամբ նահատակեալն, և զմայրն իմ՝ զՆունահաան, և զմարտիրոսն իմ՝ զՄամախարունն, և զհարազատ եղբայրքն իմ՝ զբար[ձր]շահասակքն զՂնգնատիոսն, և զԷնդգէոսն, և զԳրիգորիոսն, և զամենագովելի բորքն իմ՝ զՓառանց տիկիհնն, և զԹիմա տիկիհնն, նաև զհայր[ն] եղբայրն իմ զԶարդանոս և զորդին իւր՝ զԱստուածատուրն, և զպապքն իմ՝ զալեաւք ծերունիքն զԱւարիկն ու զՆորշահն, և զՄխիթարն, և զպարոն Ստեփաննոսն: Այլև յերկոսին կողմանց զմամերն իմ՝ զՇնոֆոր տիկիհնն, և զՄայր տիկիհնն, և զՎարդ տիկիհնն, և Փովիսիկն, և զբեռիքն իմ՝ զՍտեփաննոսն և զՀարրապետն, նաև զսիրեցեալն յԱստուծոյ զերախտաւորն իմ զփոքր բեռին՝ զՅովհաննէսն, և զգեոարոյս զաւակն իւր՝ զՍահակն, նաև զՅակովբ սարկաւազն, և զՅովհաննէսն, որ յայսմ ամսեան յանկարծահաս սրոյ մահուամբ փոխեցաւ առ Քրիստոս, և զբարի կենակիցն իւր՝ զԳրոցն, նաև զԳրիգորն և զորդին՝ զՇահն, և զնորարողբոջ գեոարոյսն զԱստուածատուր սարկաւազն, ևս առաւել զգովելի և զպատուելի զվարդապետ և զուսուցիչ զՏէր Աւետիսն՝ զփոխեցեալն առ Քրիստոս, նաև զմիւս ուսուցիչն իմ՝ զՂևոնդ երէցն, և զորդիքն իւր՝ զՍիմէոն կրանաւոր, և զՍիոն միայնակեց, և զԳրիգոր սարկաւազ, նաև զԱւարշան:

Եւս առաւել յիշեսջիք և զամենայն արեան մերձակեայն մեր՝ զԺերս և զաղայս, զարսն և զկանայսն, զկենդանիսս և զհանգուցեալսն, զպատուիրեալս և զանց արարեալսն, զբարերարս և զվշտացուցիչս, նաև զմեր միարանեալ եղբարքս՝ զԺողովեալքս առ ոտս Սուրբ Աստուածածնին և Սուրբ Սիմէոնի, և Սուրբ Աւսենդիոսի, զՂազար կրանաւոր, և զՍտեփաննոս կրանաւորս, և զմիւս Քրիստոսառուր կրանաւոր, և զայլ պաղի (մնացյալ) զործաւորսն՝ զտնտեսն և զմաճկալքն, զհովիւն. նաև, թէ արժանի համարիք զանարժանս՝ զսուտանուն քահանայս, ցաւակցարար յիշման ի փառաւոր և ի սոսկալի տեսանն:

Կատարեցաւ սա ի թուականիս Հայոց ՊԵ (1356), յունուար ԻԲ (22), ի հայրապետութեան Տեառն Մխիթարայ, յեպիսկոպոսութիւն արհիականին Տէր

Ստեփաննոսի, || ի թագաւորութեանն Կոստանդիանոսի, յաշխարհակալութիւնն ճանիպէկ դանին, ի հռչակաւոր քաղաքս Սուրղաք, ի գաւառիս Արիմ, առ ոսո Սուրբ Ստեփաննոսի, և Սուրբ Աստուածածնին, և Սուրբ Լուսաւորչին, և Սուրբ Գէորգեայ, և Սուրբ Սարգսի, յորում ի հասեալ ժամանակիս պաշտիր տաճարս երկնահանգէտ ի պատուելի և ի սրբամաքուր քահանայից արժանաւոր պաշտամամբք է և տասն (17) կարգաւորաւք խորհրդական թուովք:

Յիշեսչիք ի Տէր զերախտաւոր վարդապետն և զզուսուցիչն իմ՝ զգորովագութն և զպատուականն զՏէր Մելքիսեղեկն, որ գարինակն շնորհեաց: Յիշեսչիք ի Տէր և զպատուելի քահանայ զՏէր Վարդանն և զմեծ մայրն զճումարն: Նաև՝ ի քարի արմատոյ զքարի շտաւիղն զՏէր Յովհաննէսն, որ մանուկ հասակաւ վերափոխեցաւ առ Քրիստոս. տացէ նմա Տէր Աստուած զերկնից սուրբ արքայութիւնն, փառակից և պսակակից արասցէ զնա ընդ երկնաքաղաքացոյն Յովհաննոս, և ընդ Յովհաննոս աւետարանչի, և յընդ Յովհաննոս Ոսկիբերանին, և ընդ այլ սրբոցն:

Նաև յիշեսչիք ի Տէր զգորովագութ մայրն մեր, զհարբոյրն, և զերախտաւոր քոյրն իմ՝ զՈւատիանէն, որ ի տող շափելն յոյժ աշխատեցաւ, նաև զՏիրուհին, զՄարիանէն և զգեոարողորջ գաւակսն իւր՝ զՄեղիտէն, և զՆերսէսն, և զպատանին զՎարդանն: Յիշեսչիք ի Տէր և ի սրտէ սիրեցեալ զկնքաւորն իմ՝ զՏէր Կարապետն, նաև զծնաւդսն իւր, և զամենայն արեան մերձաւորայսն: Նաև առաւել՝ զգորովագութ հայրն իմ զԱվրանն՝ զփոխեցեալն առ Քրիստոս, զմայրն իմ՝ զՔուրխարունն, որ բազում ջանաւք և աշխատութեամբ սպասաւորեաց սմա. նաև զեղբայրն իմ՝ զԱմիրմելիքն, և զհարսն իմ՝ զՀովսիսիմէն, և զքորքն իմ՝ զՔարամ խաթունն և զպատանեակն իւր՝ զՍարգիսն, և զՀատիամելիքն և զաւակսն իւր՝ զմեծ և փոքր, և զամենայն արեան մերձակայսն իմ || յիշեցէք միով Տէր-ողորմայի, և Աստուած զյիշողսդ և յիշեցողս յիշէ և վարձս բարեաց պարգևեցէ յիւրում միւսանգամ գալստեանն:

Յիշեցէք ի Տէր զծաղկող և զկազմող սորա՝ զԱռաքել քահանայ, որ բազում աշխատութեամբ զարդարեաց զաստուածաշունչ և զհոգիարուզք բուրաստանս. ընդ նմին և զԿիրակոս երէց և ծաղկաւղ, որ բար կարի իւր աշխատեցաւ ի սմա, յիշեցէք ի Տէր, և Աստուած զձեզ յիշէ յահաւոր և ի սոսկալի աւուրն. ամէն:

Հետագայի

— (Վերջավորութեան) Այլ և զվերջի կազմող տառիս՝ զանիմաստ, միայն անուամբ Դաւիթ երէց յիշել աղաչեմ հանդերձ ծնողիք, որ բազում աշխատութեամբ յանգեալ կազմեցի ի թուականիս Հայոց ՌՃՆ (1656), յունվար ամսոյ Ի (20), վերակացութեամբ և խնդրո հեղահոգի և առաքինի Տէր Կարապետ առաքելեց վերածայնեալ ի Սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցին, զոր Տէր Աստուած զինքն ընդ երկայն աւուրս արասցէ՝ ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցոյն: Այլ և զմեծաշուք իշխանսն և զերեափոխանսն այնմ գանի՝ զխոճայ Դաւիթն, զխոճայ Դանիէլն, զխոճայ Մկրտիչն, զխոճայ Սողովմոնն, և զխոճայ Քրիստոսաառն, զխոճայ Եխաիարն, զխոճայ Մուրառն, և զխոճայ Եղիայն յիշեսչիք ի սուրբ աղօթս, զոր շատագով եղեալ այսմ հոգէլից մատենիս, ետուն վերքստին կազմել. միթէ բարերարն Աստուած տացէ իւրեանց սխալանացն թողութիւն, հանդերձ ննջեցելովք իւրեանց. ամէն:

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Կեսարիա

ՋՄԵ—1506

Գրիչ՝ ներսես:

Քերթ՝ 160 (նախապես՝ 167): Նյութ՝ դեղնորակ հաստ թուղթ: Մեծուքյուն՝ 16,5×13: Գրուքյուն՝ միասյուն: Գիր՝ բոլորգիր: Տող՝ 16: Կազմ՝ կաշեպատ տախտակ: Մանրանկարչուքյուն՝ խորանազարդք, լուսանցազարդք և զարդադիրք, միջակ արվեստով: Վիճակ՝ սկզբեն պակասավոր, տեղ-տեղ ցեցակեր, թերթերը դեղնած և աղտոտված, վարի մասի եզերքը մեկան թափած, կազմի Ա փեղկն ընկած: Տեր՝ Կ. Պոլիս, Ազգային պատրիարքարանի Կեսարիո ֆոնդ (հին թիվ 14, նոր թիվ 41):

Հ ի շ ա տ ա կ ա ր ա ն

Գրչի

159բ Փառք... Գրեցաւ արհնութիւնաբեր || (160ա) ցուցակս այս ի թվաբերութեանս Հայոց ՋՄԵ (1506), ձեռամբ ամենամեղ... (2—3 բառ ջնջված) ներսէսի սուտ [անուն]... (2—3 բառ ջնջված) Կեսարիոյ... (1 բառ ջնջված), որ կոչի... (1 բառ ջնջված), ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնին և Սուրբ Թէոդորոսի գինաւորին:

Արդ, երես անկեալ աղաչեմ զամենեսեանդ, որք հանգիսիք սմա տեսանելով կամ արիւնակելով, յիշեցէք յառատ յողորմութիւնն Աստուծոյ զներսէս գծողս, և զուսուցիչն իմ՝ զՅովանէս Նաղաշն, զի մարբեսցէ Տէր Աստուած զյանցանս նորա և իւր սուրբ արքայութեան արժանի արասցէ դնա. ամէն: Գարձեալ յիշես|| (160բ) ջիք ի Քրիստոս զննչեցեալ ծնաւզսն մեր՝ զՅովան քահանայն, և զմայրն իմ՝ զՏովլարն, որ ի մայիս ամսոյ ի ԺԵ (15) փոխեցաւ ի մահուանէ ի կեանք, և զեղբայրքն իմ՝ զԱստուածատու եպիսկոպոսն, և զՖարմանն, և զՀայրապետն, և զն[ն] շեցեալ բուերքն իմ՝ զԱննայն և զԽարունն, և զգեաւորոյս որդիքն իմ՝ զՊալիեուլսն և զԱւետիֆն: Եւ որք որ զմեզ յիշէ յառ Քրիստոս աղաւթիք կամ Հայր մեր յերկինս, նոյն պէս և ինքն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ Աստուծոյ, և ի յիւր սուրբ ահեղ ատենին. ամէն:

Մնք. Թվականին երրորդ տառը է (7) ալ կրնա ըլլալ, որովհետե վարի մասը ջնջված է: Վայրը Կեսարիո գյուղերեն մին պիտի ըլլա, հավանաբար Ս. Կարապետ վանքը և կամ Թավլուսուն, որոնց մեջ Ս. Թեոդորոսը հիշված է:

3

ՉԱՅՆԱՔԱՂ ՇԱՐԱԿՆՈՅ

Աերասիա

ՉՂԳ—1547

Գրիչ՝ Հովասափ սարկավագ: Ստացող՝ Խոճա Հապաշ:

Քերթ՝ թերթակալված շէ: Նյութ՝ թուղթ: Մեծուքյուն՝ 20×15: Գրուքյուն՝ միասյուն (15,5×11): Գիր՝ բոլորգիր: Տող՝ 25: Կազմ՝ կաշեպատ տախտակ:

Մանրանկարչություն՝ ունի կիսախորան և լուսանցազարդ, սակայն անարվեստ: Հանգամանք՝ կազմը քայքայված և թերթերը խոնավութենե ազդված, սկզբին պակասավոր: Տե՛ր՝ Կ. Պուլիս, Ազգային պատրիարքարանի Կեսարիո ֆոնդ (թիվ. 28):

Մեր. Չայնաքաղիս վերջավորության «...Գիր փորցութեան իստ Խայլամի» խորագրով աղավաղյալ և թրքերեն բառերով խառն ոտանավոր մը կա:

Հ ի շ ա տ ա կ ա ր ա ն

Գրչի

Փառք... Արդ, գրեցաւ Չայնաքաղս ի լաւ և յընտիր որինակէ, որ կոչի Խըլկցի, ամենայն Անձինքի և Յիշեսցուքի, և ամենայն որպիսութեամբ՝ վասն գիշերապաշտման, ձեռամբ անարհեստ, մեղապարտ և արիւկար փցուն գրչի՝ Յովասափ սարկաւագի, ի քաղաքի Սերասափո, փ դուռն Սուրբ Աստուածածնին և Սուրբ Լուսաւորչին, ի թվին Հայոց ԶՂԶ (1547): Այլ աղաչեմ զձեզ, յերես անկեալ պաղատիմ, ով սուրբ տեսողք և ընթերցողք, անմեղադիր լերուք պակասութեան գրիս և սղալանացն, զի մեր պակասութիւնն շատ է, բայց միայն յիշման արժանի առնէք զմեղապարտ գրիչս, և որ յիշէ զմեզ, յիշեալ լիցի ի Քրիստոս Աստուծոյ մերոյ. ամէն: Հայր մեր:

Յիշեցէք յազաթս ձեր զըստացող գրոցս (ասկն վար գրիչը և մելանը տարբեր) զխոճայ Հապաշն և ըզծնաւզան՝ Իսպանդեար և զԱնուշմելիքն, և աստուածալարգև զաւակնին, որ գրել երևա Չայնաքաղս իւրէնն և իւր ծընողացն և զաւակացն... (տող մը շնչված) ի հալալ ընչից իւրոց: Եւ դուք, յորժամ հանդիպիք սուրբ գրոցս՝ պաշտելով կամ արինակելով, լի բերանով և ուղիղ հաւատով Աստուած ողորմի ասացէք նոցա, և Աստուած որ առատն է ի տուրս բարեաց, պարգևէ զիւր արքայութիւն ձեզ և մեզ և ամենայն հաւատացելոց ի Քրիստոս. ամէն: Հայր մեր որ երկինս:

— (Միջին մասում) Ո՛հ, ո՛հ, և վայ զիս՝ զմեղաւոր անձն իմ զառածեալ Յովասափս, զի յայսմ ամի մեռաւ գեղեցիկ մանուկ հղբայրն իմ՝ պարոն Գրիգոր և բուրորդին իմ՝ խոճայ Ախինանն. մէկ տարու տղաք էին, լի (32) տարու մեռան՝ հետ Խ (40) աւուրն մի ամի, և ես խիստ եմ մոլորեալ:

— (Վերջավորության մոտ) Յերես անկեալ աղաչեմ ըզձեզ, ով սուրբ տեսողք և ընթերցողք, անմեղադիր լերուք պակասութեան գրիս և սղալանաց, զի մեզք իմ անթիւ, և ըսբաղմունք պատեալ է զիս:

Հետագայի

— (Վերջավորության) Վաղճանեցաւ Տէր Յովանէսն ի թվականութեանս Հայոց Ռե՛է (1598), նոյեմբերի Ժ՛է (17), արն ուրբաթ, ի յիններորդ ժամուն յաւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ. ամէն:

— Վաղճանեցաւ Տէր Վասիլ վարպետն թվին Ռ՛Ղ (1629):

— Վաղճանեցաւ Տէր Գրիգորն թվին Ռ՛ՁԱ (1632), հոկտեմբեր Զ (6), օրն Ե-շաբթի: Աստուած ողորմեցի:

— Վաղճանեցաւ Տէր Ազարիան թվին ՌՂԵ (1646), սեպտեմբերի ԺԳ (13) օրն Խաչվերացի:

— Վաղճանեցաւ Տէր Աստուածատուրն թվին ՌՂԶ (1647), փետրուար ամսոյ Թ (9), օրն Առաջաւորի պահոց Գ-շաբթի:

— Վաղճանեցաւ Տէր Ալիֆսանն ի նոյն ամի, ապրիլ ամսոյ ԻԶ (26), օրն Բ-շաբթի:

— Վաղճանեցաւ Տէր Յովսէփն... (բառ մը անընթեռնի) ի նոյն ամի, սեպտեմբեր ամսոյ ԻԲ (22), օրն Գ-շաբթի:

— Վաղճանեցաւ Տէր Արաքիւմըն թվի[ն] ՌՂԹ (1650), սեպտեմբեր ամսոյ Ի (20), արն ուրբօթ:

— Վաղճանեցաւ Տէր Աստուածատուրն թվին ՌՃ (1651), ապոստոս ԺԳ (13), օրն Դ-շաբթի:

— Վախճանեցաւ Տէր Ղազարը թվին ՌՃԼԴ (1685):

— Վախճանեցաւ Տէր Ալիֆսան ի նոյն ամի:

— (Ներքեր) Յաս ժամագիրքը Տէ[ր] Պողոսին է: Յաս Շարականն Տէ[ր] Պողոսին է:

Մեր. վերոգրյալ քահանաները, հավանաբար, պաշտոնավարած են Սերաստիո Ս. Աստվածածին Մայր եկեղեցին:

— (Սկիզբը, էջին ներքեր, նոր ժամանակյա) Յիշատակ է Սուրբ Թորոս եկեղեցին Տէր Կարայպետի օրքի հաճի Միսաֆէն:

4

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Կէսարիա

ՌԳ—1554

Գրիչ՝ Մովսես քահանա, Աստվածատուր արեղա, Պողոս դպիր: Մազկող՝ Պողոս դպիր (գրիչը): Սաացող՝ Մովսես քահանա (գրիչը):

Թերք՝ թերթակալված չէ: Նյուր՝ կոկած հաստ թուզթ: Մեծութուն՝ 44×27: Գրութուն՝ երկսյուն (33×22): Գիր՝ բոլորգիր (բնագիրը՝ սև, խորագրերն ու սկզբնատողերը՝ կարմիր): Տող՝ 36: Կազմ՝ շունի: Մանրանկարչություն՝ սկիզբը հաս մը կիսախորան, անարվեստ, լուսանցազարդը՝ միջակ արվեստով, զարդագիրք՝ թռչնագիր և հանգուցագիր սկզբնատառք: Վիճակ՝ սկզբն և վերջն խաթարյալ, լուսանցային մասերը խոնավութենն ազդված, վերի մասնն մկնկեր: Տեր՝ Կ. Պոլիս, Ազգային պատրիարքարանի Կեսարիո ֆոնդ (հին թիվ 60, նոր թիվ 4): Մեր. Հիշատակարանին մեջ նշված Սուլթան Սելիմը 1566—1574 թթ. թագավորած է, հետևաբար 1554-ին չէր կրնար հիշվիլ:

Հ ի շ ա տ ա կ ա ր ա ն

Գրչի

Փառք... Որ տրամադրեաց զմատունս վերջացեալ զծագրեացս և տկար ոգույս՝ Աստուածատուր արեղայի և Պողոս դպրի (վերջինս չնշված, բայց ըն-

թեանելի): Արդ, շնորհիւ քարերարին Աստուծոյ սկսայ և աւարտեցի շնորհուն: ողորմութեամբն Աստուծոյ զուսուս աստուածայարմար և զանգին մարգարիտս՝ զքնարս աստուածաշունչ և զհոգիարողոքոջ բուրաստանս, զսաղարթաչիբիթիթ և զոգնապտուղ: Քանզի ունի ամբարեալ յինքեան զյիշատակս սուրբ Աստուածածնին ու զսրբոց առաքելոցն, և սրբոց մարգարէիցն, զսրբոց հայրապետացն, և վարդապետացն, զքահանայից, և զմիանձանց ճգնաւորաց և կուսանաց, և համարէն մարտիրոսաց՝ զյայտնեացն և զանյայտնեացն, որ վասն Քրիստոսի զարինս իրեանց հեղին: Եւ կոչի սա Յայսմաւուր, որ յամենայն ար սիրով և զբարձանալով և արինակ բարի լինելով՝ ուրախացուցանէ զյայտոսիկ, որ աստուածային սիրովն են զմայլեալ և հարբստացեալ: Արդ, զայս ամենայն բարութիւնս տեսեալ, որ աստ հաւաքեալ կան, և սիտաց սոցա ցանկացեալ աստուածապարիտակ հոգին և երանաշնորհ սրբասնեալ Մովսէս քահանայն, և չիշեաց զբանն որ ասէ. Երանի որ ունիցի զօակ ի Սիոն և ընդանեակք իցեն նորս. Երուսաղէմ: Քրիստոսի ողորմութեանն փափաքեալ և իւր սրբոցն կարատեալ, եռափափաք սրտիւ և յաւժար կամօք զրեաց զայս աստուածամերձ արանց սլատմութիւնս և ոչ հան ի յաւարտ, բայց փոխեցօ առ Աստուած: Յիշատակ իւր՝ Մովսէս քահանային, յիշատակ իւրն և ծնաւդաց իւրոց, հարն՝ Յոհանէս քահանային և մարն՝ Ազիզին, և որդոյն՝ Ահարոնին, և մարն՝ Հոփսիմին... (բառ մը ջնջված) և քարն՝ Շնոհուրին և Վարդէհատին: (Այսուհետև սյունակին մնացյալ երկու երրորդը պարապ. հաջորդ մասը նոր էջով կսկսի):

Եւ արդ, աղաչեմ զզասս լուսերամիցդ՝ զսուրբ կրանօորբդ և զքահանայքդ, և զժողովուրդդ, որք հանգիպիք յընթերցմունս գրոյս, ամէնքդ կամաւք և լի ս[ի]րով, և յաւժար մտաւք Աստուած-ողորմի ասացէք Մովսէս քահանային և ամենայն մերձաւորաց իւրոց. ամէն:

Դարձեալ, արդ, զրեցաւ աստուածախաւս գիրքս Բ (2) գրչաւ՝ Աստուածաւուր արեղայի, որ էր ի գաւառէն Տարունոյ, ի գեղջէն Բազալ, և ծառայ էր Սուրբ Կարապետին և այլ ամենայն սրբոցն, որ անդ կան հաւաքեալ: Յիշատակ իւր և ծնաւդացն իւր, հօրն՝ Գրիգորին, և մօրն՝ Հոփսիմին, և եղբարցն իմոց՝ Ազատին, Կիրակոսին, Յոհանէսին, և քերն իմոյ՝ Շուշանին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց. ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զգծողս՝ զՊաւղոս դպիրս, որ շատ շարշարեցօ ի գրելն և ի ծաղկելն: Միածին Որդին հատուցանէ զվարձս ըստ վաստակոց իւրոց, և ծնաւդաց իւրոց, հարն՝ Կոնանին և մօրն՝ Խանտուտին. ամէն: Եւ արդ, զրեց[աւ] սուրբ գիրքս ի թվականիս Հայոց ՌԳ (1554), ի գաւառն Կեսարու, ի հռչակաւոր վանքս Սուրբ Կարապետու և Սերոյն Թէոդորոսի գինաւորին, և այլ ամենայն սրբոցն նորա, որ կան հանգուցեալ, և ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Տէր Յովանէս հեզ և խոնարհամիտ, բարի և հնազանդ արհեստակոստին, և ի հայրապետութեան սուրբ Աթոռոյն Տէր Ստեփանոս կաթողիկոսին, և ի բռնակալութեան Սուլբան Սելիմին, ի դառն և ի նեղ ժամանակին, որ հարկապահանջութեամբ ազգս հայոց տապալի:

Արդ, ես՝ Մովսէս հանգուցեալ քահանայս, աղաչեմ զամենեսեան, հողացեալս ի գերեզմանի, ոչ որ ոմնիմ թէ աւգնեսցէ ինձ յայսմ տեղոջ. զի յիշեմ զամենաթագաւորն զՔրիստոս և զահեղ ատեան նորա, և յոյժ սրտաբեկեալ կամ: Բայց արտասուլի աշար և հառաչմամբ սրտիւ զէմս ի ձեզ ապաւինիմ, զի վասն իմ աղաչէք զողորմածն Աստուած, զի ողորմեսցի ինձ քաղմամեղիս.

զի ի ձեռն այլոց աղաչանաց կարող է Աստուած ողորմել մեղօորաց. զի և դուք ասնուք ողորմութիւն յողորմած փրկչէն. ամէն:

Յիշել աղաչեմ և զմեզ՝ զանյիշելի գրիչս՝ զԱստուածատուր արեղայն և զՊաւղոս դպիրն, որ շատ աշխատեցաք ի գրել սորին, և խոշորութեան և սղալանաց անմեղադիր լինել, զի գործնաութիւն վասն ի սիրոյ և ի հարկէ եղև և ոչ ի մակացութեան արեստից, զի այս շափս գրեցի և ծաղկեցաք զսա կարողութեամբն Աստուծոյ, այլ և զթղախ կոկող սորա՝ զՄարկոս սարկօագն, որ բազում աշխատեցօ ի կոկել թրղախս. Աստուած հատուցանէ զիր փոխարէն ի հանդերձեալն. ամէն, այլ և զկերակրողքս մեր՝ զՈւր[հ]աեցի Մուրաան, որ բազում աշխատանք և երախտիք ունի ի դուռն Սուրբ Կարապետու. Աստուած հատուցէ զիր փոխարեն զԲ (2) մամուկն:

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

Կեսարիա

ՌՃԻԱ.—1672

Ստացող՝ Մարտիրոս տիրացու:

էջք՝ 476 (թվագրված): Նյութ՝ մազաղաթ: Մեծուրյուն՝ 24×16,5: Գրուրյուն՝ հրկայուն: Գիր՝ բուրգգիր: Տող՝ ? : Կազմ՝ կաշեպատ տախտակ: Մանրանկարչուրյուն՝ խորանագարգր, լուսանցազարգր և զարդագիրք, ընտիր արվեստով: Վիճակ՝ խոնավութենէ ազդված: Տեղ՝ 1950-ական թվականներին հանդիպած էմ Ակյուտարի Սուրբ Խաչ եկեղեցին, սակայն մի քանի տարի առաջ փնտրեցինք և շգտանք զայն: Մեր. 476 էջն էտք կա «Առաւօտ լուսոյ», ցանկ և հետո՝ հիշատակարան:

Հ ի շ ա տ ա կ ա ր ա ն

Ստացողի

Փառք... Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր տառս, որ կոչի Շարակնոց, ի լաւ և յընտիր օրինակէ, որ յորչորջի Խլկեցի, ի թվականիս Հայոց ՌՃԻԱ (1672), ապրիլ ամսոյ ԻԵ (25), ի մայրաքաղաքս Կեսարիայ, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնի և Սերոյն Սարգսի զօրավարին, և այլ բազմահոյ ժողովս սրբոց, որք աստ կան հաւարէալ: Արդ, աղաչեմ զդասս լուսերամիցդ և մանկանցդ սուրբ Սիօնի, որք հանդիպիր սմա տեսանելով և կամ գաղափարելով, յիշեսչիք ի մաքրափայլ յազօթս ձեր զստացող սուրբ տառիս՝ զբարեպաշտ և երկիւզած տիրացու՝ Մարտիրոսն, և եղբարքն և բվերքն, որ բազում փափաճանօք և շանիւ ետուն գծագրել զսա ի հալալ արգեանցն իւրեանց՝ [ի] յիշատակ բարի ծնօղաց իւրոց՝ մահտեսի Խրաբրչային, և մօրն, և եղբարքն, և քուերքն, և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդանեացն և ննչեցելոցն հոգւոյն, և եզին ի դուռն Սուրբ Աստուածածնին: Եւ ոչ որ շունի իշխանութիւն հանել զսա ի դրանէ սորա. եթէ որ յանդգնի՝ զնզովքն Կայենի աոցէ և զպատիժն Յուդայի. ամէն: Եղիցի, եզիցի: